

## PIGINIZATION AND DEPIGINIZATION, CREOLIZATION AND DECREOLIZATION AS FORMS OF SOCIAL INTERFERENCE IN LANGUAGES: CATEGORICAL FUNCTION OF CONCEPTS

**Nikolaienko V.,**

*PhD, Associate Professor of the Department of International Relations, Information and Regional Studies of the Faculty of International Relations of the National Aviation University of Kyiv, Kyiv, Ukraine*

**Nikolaienko S.,**

*teacher of the Chair of Foreign Languages of the Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine*

**Derkach N.**

*teacher of the Chair of Foreign Languages of the Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine*

## ПІДЖИНІЗАЦІЯ ТА ДЕПІДЖИНІЗАЦІЯ, КРЕОЛІЗАЦІЯ ТА ДЕКРЕОЛІЗАЦІЯ ЯК ФОРМИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ МОВ: КАТЕГОРІАЛЬНА ФУНКЦІЯ ПОНЯТЬ

**Ніколаєнко В.Л.**

*кандидат соціологічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна*

**Ніколаєнко С.Л.**

*викладач кафедри іноземних мов Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна*

**Деркач Н.В.**

*викладач кафедри іноземних мов Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10138765>

### Abstract

In sociolinguistic and sociological studies of the process of language interference, due to which mixed languages (pidgins and creoles) are formed, the impact of this process on the cognitive sphere in the minds of people who themselves are lower on the social ladder in terms of their social status and whose language also falls under the low-status category of is overlooked by researches. Under such conditions, the higher-status lexifier language gradually takes over the function of the language, which can be called a cognifyer, that is, the native language, the semantic (meaningful) load of which determines both the way of everyday thinking and the way of everyday behavior. Not only does not the process of depiginization and subsequent decreolization solve the problem, but also exacerbates it, as language borrowings in such conditions are carried out not in view of the need for communication, but in view of the need to raise social status.

### Анотація

В соціолінгвістичних та соціологічних дослідженнях процесу мовної інтерференції, завдяки якій утворюються змішані мови (піджини та креоли) випадає з поля зору дослідників вплив означеного процесу на когнітивну сферу в свідомості людей, які самі стоять на соціальній драбині нижче за своїм соціальним статусом і мова яких теж відноситься до категорії низькостатусної. За таких умов вища за статусом мова лексифікатор поступово перебирає на себе функцію мови, яку можна назвати мовою когніфікатором, тобто рідної мови, семантичне (сміслові) навантаження якої визначає як спосіб повсякденного мислення, так і спосіб повсякденної поведінки. Процес депіджинізації та наступної декреолізації не лише не розв'язує проблему, а й загострює її, бо мовні запозичення в таких умовах здійснюються не з огляду на потребу в спілкуванні, а з огляду на потребу підвищити соціальний статус.

**Keywords:** pidginization/depiginization, creolization/decreolization, language interference, lexifier language, cognifyer language, source language, target language.

**Ключові слова:** піджинізація/депіджинізація, креолізація/декреолізація, мовна інтерференція, мова лексифікатор, мова когніфікатор, вихідна мова, цільова мова.

**Вступ.** В попередній статті під назвою «Соціальні трансформації як фактор піджинізації та креолізації традиційних мов» [1] ми розглянули соціальні фактори, які у більшій мірі впливають на мовні зміни і лише частково торкнулися питання, у згоді з якими мовні зміни впливають на статусні по-

зиції їх носіїв. Це означає, що і піджинізація та креолізація, і депіджинізація та декреолізація можуть розглядатися як варіанти спроб статусного самовизначення носіїв тієї чи іншої мови, які з тих чи інших причин потрапляють в довготривалі мовні ситуації, де функціонують, як мінімум, дві мови, і, як максимум, – одна з них (а то й більш одної)

сприймається як менш статусні. Статусне самовизначення індивідів та груп при цьому набуває досить складної смислової структури, в якій домінуючими є три складові, – лінгвістична, когнітивна і соціальна у їх досить складній взаємодії, яку й треба описати.

**Актуальність статті** визначається потребою в звільненні від ідеологічних нашарувань імперського гатунку, які у вигляді лексичних рудиментів зберігаються в мовах таких наук, якими є соціолінгвістика та соціологія мови.

**Мета статті.** Головною метою даної статті є виявлення та опис рудиментарних лексичних одиниць, соціальне коріння яких проростає в рабовласницькі часи, тобто часи, в які інтенсивна роботоргівля та паралельна їй колонізація великих територій європейськими народами зумовлювали процеси мовотворення у вигляді піджинізації та наступної креолізації, а потім і депіджинізації та декреолізації, які, у свою чергу, виникали не з огляду на потребу в засвоєнні другої мови, а з огляду на потребу в підвищенні соціального статусу в умовах, коли мова прийшлих людей відносилася до категорії більш статусної.

Іншими словами, є потреба показати, що процес утворення піджинів та креолів був не однобічним процесом, який ніби відбувався переважно методом запозичення лексики з більш статусної мови лексифікатора, а був більш складним процесом інтерференції – накладання однієї мови на іншу та паралельним перерозподілом функцій між ними, а, зокрема, синтаксисом та граматику мов корінних народів, в яких відбито властивий їм спосіб мислення, а отже й повсякденної поведінки (завдяки чому її можна назвати мовою когніфікатором), з лексикою європейських мов, яким приписувався і досі приписується вищий статус.

Це означає, що утворювалися соціальні та відповідні їм мовні ситуації, які ставали фактором незворотних змін в категоріальному складі мислення, властивого корінним народам, які спонукали шукати не способи виходу з означених ситуацій, а способи підвищення статусу, а це, в свою чергу, сприяло легітимації відповідного status quo.

Результатом такого процесу є те, що мова лексифікатора починала перебирати на себе ще й функцію когніфікації мислення та повсякденної поведінки, що відбувається, як не дивно, у формі депіджинізації та декреолізації.

**Виклад основного матеріалу.** Будь-яке поняття, якщо навколо нього вибудовується похідна від нього сітка понять, набуває функції категорії. Наприклад, поняття піджинізації тягне за собою велику низку понять про те, у який спосіб виявляють себе і сам процес піджинізації, і його проміжні та остаточні результати. Тобто, якщо піджинізація – це процес формування піджину (pidgin), то цей процес може бути:

- і завершеним, а отже й затвердитися у формі повної піджинізації (full pidginisation);
- і незавершеним або неповним (incomplete pidginization), тобто коли явища мовної дифузії стають явними, але піджину як такого ще не існує (у

таких випадках прийнято говорити про існування так званого препіджину (pre-pidgin) або жаргону і так далі.

Те саме ми маємо і у випадку з явищами депіджинізації, креолізації та декреолізації. Хоча всі ці поняття й є похідним від поняття піджинізації, але навколо кожного з них вибудовується власна низка похідних понять. Наприклад, поняття постпіджину (post-pidgin) означає наявність мовного варіанту, який складається завдяки контактам носіїв піджину з носіями оригінальної вихідної мови, що супроводжується частковою депіджинізацією [2, р. 107], тобто частковим поверненням до вихідної мови як мови лексифікатора.

Насправді ж вихідною мовою є рідна мова, з якої виходять і до якої не повертаються. Проте вихідною дослідники називають нав'язану мову, що перетворює означене поняття в ідеологічно навантажене.

Крім того, якщо б вихідною мовою називалася рідна мова, то й поняття депіджинізації означало б дещо інше – повернення саме до рідної мови. А так вважається, що депіджинізація – це таке ускладнення, завдяки якому піджин починає бути схожим з мовою лексифікатором, що може відбуватися двома шляхами: або переходом піджину на рівень креолу, тобто через його креолізацію, або минаючи процес креолізації [3, р. 73] і безпосередній перехід до мови лексифікатора.

Так от, з огляду на те, що навколо понять піджинізації та депіджинізації, креолізації та декреолізації вибудовується велика низка похідних понять, які укладаються в своєрідну логічну систему, а також з огляду на те, що віднесення мовних явищ до тої чи іншої мовної категорії дає нам змогу не лише пояснювати їх, а певним чином ставитися до них, то можна говорити про наявність у означених понять складної за своїм логічним змістом категоріальної функції, яка дає нам змогу збагнути складні переплетення між мовними та соціальними процесами в ситуаціях, коли між носіями контактних мов складаються ієрархічна система соціальних комунікацій.

Зауважимо, не взаємних відносин, не взаємодій, як іноді говорять вчені, а комунікацій, бо саме комунікації, зокрема вербальні, а не відносини, як нам здається, розбудовуються з огляду на впливи, а отже й на очікування та наступне отримання тієї чи іншої вигоди. В ситуаціях дійсних відносин, а отже й взаємодій не існує соціальних дистанцій між носіями різних мов, а от в комунікаціях вони є невід'ємною складовою. Тому саме за умови комунікацій виникає складна система взаємних впливів, в якій домінують два основних:

– **вплив диференційованої соціальності на контактні мови**, завдяки чому означені мови вишиковуються в ієрархічному порядку, тобто набувають кожна свого статусу – вищого або нижчого;

– **вплив фактору різностатусності мов на відновлення та легітимацію статусно-рольової соціальної структури**, що склалася в період формування відповідної соціо-мовної ситуації.

Інакше кажучи, з огляду на те, що піджини та

креольські мови найбільшого розповсюдження почали набувати в епоху інтенсивної колонізації Африки, Азії та Латинської Америки, то серед контактуючих мов принаймні одна завжди набувала статусу цільової мови (target language), тобто мови:

- якою доречно оволодіти;
- якій фактор доречності оволодіти нею надавав вищий статус;
- вищий статус якої легітимізувався саме завдяки статусу доречності;
- яка саме завдяки вищому статусу ставала фактором формування в свідомості колонізованих народів уявлення про можливість здолати дистанцію, що склалася у їх комунікаціях з колонізаторами;
- яка саме завдяки вищому статусу ставала фактором формування в середовищі колонізаторів потреби в збереженні *status quo*, а отже й в пошуку додаткових способів та засобів легітимації, охорони та захисту означеної дистанції і так далі.

З огляду на сказане є потреба розглянути два поняття, а саме вихідної мови (source language) та цільової мови (target language). Їх то ототожнюють, то розводять.

В першому випадку вихідною мовою вважається та «з якої... походить піджин або креольська мова, і яка, зокрема, склала основну частину їх словникового запасу. Таким чином, піджин на основі англійської мови є креольською мовою, яка є результатом широкомасштабної піджинізації англійської неносіями мови в ситуації мовного контакту, і словниковий запас якої має переважно англійське походження. Вихідну мову часто також називають цільовою мовою, проте це менш бажаний термін, оскільки він ніби вказує на те, що носії, відповідальні за піджинізацію, насправді намагалися, але безуспішно, засвоїти вихідну мову як таку, що зазвичай могло бути не так» [2, р. 124].

Отже виходить, що ці поняття можна ототожнювати, але не бажано, бо якщо вихідну мову розглядати як цільову, то її безуспішне засвоєння ніби натякає на певну розумову неповноцінність тубільців (місцевих народів).

В другому випадку, а саме в перекладознавстві, вихідною мовою вважається та, «з якої здійснюється переклад». Наприклад, для тексту, перекладеного з фінської на грецьку, вихідною мовою є фінська. Отже цільова мова контрастує з вихідною [3, р. 289].

Як здається, другий підхід є більш плідним, але й він потребує свого уточнення. Скажімо, при утворенні піджину, відбувається не просте запозичення мовою тубільців слів або правил мовлення з мови прибульців, а своєрідний зворотний переклад, наприклад, місцевої на англійську, а англійської, у свою чергу, на місцеву. Звісно, що тут домінує англійська, проте сам піджин є результатом інтерференції, тобто накладання мови на мову в залежності від мовних ситуацій. За таких умов поняття вихідної і цільової мови стають скоріш метафорами, ніж поняттями.

Проте в свідомості вчених давно склалися

стійкі уявлення про вихідну та цільову мови, а згодом були *обгрунтовані* і відповідні поняття, тому здолати означену понятійну рутину буде не так просто. А тим більше ще й тому, що досить зручно мовчазно відносити менш статусні мови до категорії вихідних, а більш статусні, відповідно, до категорії цільових.

Наприклад, західноафриканська піджин-англійська (що те саме, що й західноафриканська креольська англійська, яка в ході процесу піджинізації була нативізована) за визначенням є *піджином англійської*, розповсюдженим в західній Африці на гвінейському узбережжі. Насправді ж *логіка* такого визначення є досить специфічною, бо:

– *по-перше*, – в ній фактично зроблено наголос на тому, що як в гносеологічному, так і в соціально-культурному плані англійська була *визначальною* в процесі формування даного піджину, бо на неї ніби орієнтувалися як на цільову;

– *по-друге*, – в самій назві відправлено на латентний рівень той факт (про який знають лише спеціалісти), що будь-який піджин утворюється в результаті складної міжмовної інтерференції як мінімум між двома мовами, а тому піджинізації піддається не лише, наприклад, англійська, іспанська чи ще яка мова приїшлих людей (мова яких в силу їх силового та економічного домінування стає вищою за статусом), а й величезної кількості носіїв нігеро-конголезьських мов: африканських работоргівців та захоплених ними рабів, як це було у випадку з формуванням західноафриканської креольської англійської);

– *по-третє*, – що означена інтерференція не є результатом *природної взаємодії* між різномовними людьми, які знаходяться в пошуку *спільної мови* (а отже й в процесі формування єдиної мовної спільноти), а є результатом соціальної нерівності, розбудованої за принципом влади і покори, яскравим прикладом чого й є вся та ж західноафриканська піджин-англійська, яка склалася в ході активної трансатлантичної работоргівлі, організованої британськими работоргівцями.

Звернемо увагу, мова, якою розмовляють мільйони людей в низці африканських країн, зокрема в Нігерії, Камеруні, Гані, в якій дійсно домінує англійська лексика, але яка заснована на граматиці місцевих африканських мов, а отже й на відповідних правилах мовлення, має назву піджину англійської, щоправда, розповсюдженої в країнах Західної Африки. Не дивно?

Взагалі сучасна західноафриканська піджин-англійська має складну лінгвосоціальну історію і складну лінгвосоціальну структуру. Вона склалася на суперстраті португальської мови (мови перших європейських торговців і колонізаторів Західної Африки) і досі має багато португальських слів в своїй лексиці. Справа в тому, що в ході витіснення португальців англійцями з цього регіону і включення англійців в трансатлантичну работоргівлю, на основі вже існуючої контактної мови перших європейців (західноафриканської піджин-португальської) і мов місцевих африканських племен з'являється нова контактна мова, яка з *необхідністю*

виникає в ході ведення «бізнесу», здійснюваного між британськими і африканськими работоргівцями.

Це означає, що відбулася репіджинізація – перехід від португальського піджину до англійського. В цей же час відбувся процес рекреолізації. Справа в тому, що в змішаних сім'ях, в яких західно-африканський піджин португальської став рідним, тобто став креолом, почав витіснятися західно-африканським піджином англійської, який з часом став для них новим креолом.

При чому певний внесок в розвиток в західно-африканський піджин англійської мови зробили і голландці, а особливо під час часткового витіснення португальців з західної Африки, що відбувалося в ході Голландсько-португальської війни 1601-1661. Проте з часом і самі голландці під тиском британців теж втратили контроль над трансатлантичною работоргівлею. Детальніше про історичний вплив португальців і частково голландців на західноафриканську піджин-англійську можна прочитати в книзі «Ганська піджин-англійська в її західноафриканському контексті: соціально-історичний та структурний аналіз» [4, pp. 9-59].

При чому англійський діалект, який принесли з собою англійські купці не був мовою освічених класів. Це була мова нижчих класів перш за все з портових міст різних регіонів Британії. В цій мові значною мірою переважала лексика соціолекту професійних моряків (Nautical English) і ця «корабельна лексика» досі залишається невід'ємною частиною західноафриканської піджин-англійської.

Тут головне розуміти, що чим більш інтенсивнішою ставала работоргівля, тим швидше розповсюджувалася західноафриканська піджин-англійська. А так як річки виконували функцію базових транспортних артерій, то в «розвиток» даного піджину залучалося все більше число мов, якими розмовляли африканські племена, що селилися вздовж річок. І чим вище піднімалися работоргівці по руслах річок, тим глибше західноафриканська піджин-англійська заглиблювалася в тіло африканського континенту. Справа дійшла до того, що довга тривалість даного процесу зумовила креолізацію даного піджину, а отже й його відповідну натовізацію: він ставав фактором формування нових мовних спільнот, які часом складалися не лише з одних африканців, а й з людей змішаних рас, які походили від змішаних з колонізаторами статевих стосунків.

Не будемо цитувати авторів, які стверджують, що даний піджин виконував функцію *корисної торгової мови*, що він *об'єднував* різномовні народи і так далі. Наголосимо лише на тому, що подібні мовні форми – пряме слідство мовного імперіалізму, його прямі рудименти. Щоправда, означений піджин дійсно був *корисною торговою мовою* і дійсно *об'єднував*, але треба поставити питання про те, на яких соціальних засадах це робилося, якої стратегії поведінки дотримувалися работорговці та колонізатори, що йшли за ними, які соціально-культурні, психологічні та антропо-

логічні трансформації відбувалися в місцевих культурах, які конфлікти все це породжувало серед місцевих народів і так далі, і так далі.

Цікаво, що в подальшому ця єдина для Західної Африки лінгва-франка (піджин-англійська) зазнала значної мовної дивергенції (розпаду на варіації). Тому сьогодні не існує єдиної піджин-англійської, бо відбулась поліпіджинізація, а то й полікреолізація. В сучасній західній Африці існує значна кількість креольських мов, що утворились з колись єдиної західноафриканської піджин-англійської: с'єрра-леонський кріо, нігерійська креольська мова, ганська креольська мова, камерунська креольська мова, ліберійський піджин, акуський або гамбійський діалект кріо, пічінгліс (діалект Фернандо-По), фульський піджин-інгліш, тоголезський піджин-інгліш. Всі вони періодично змішуються між собою, бо між їхніми носіями відбуваються постійні контакти. Як бачимо, ми маємо справу з тим, що можна назвати інтер- або крос-креолізація різних варіантів західноафриканської піджин-англійської.

Повертаючись до історії питання, зазначимо, що в ході трансатлантичної работоргівлі західноафриканська піджин-англійська здійснила мовну інтервенцію в Карибській регіон та Латинську Америку, зігравши свою роль в формуванні африканських креолів вже в Новому Світі, де на його основі виник великий місцевий «конгломерат» креольських мов.

Справа в тому, що раби, які потрапляли із Африки в Новий Світ, розмовляли на різних африканських мовах, але, працюючи на плантаціях, змушені були спілкуватися між собою західноафриканською піджин-англійською, яка нав'язувалася работоргівцями, плантаторами та наглядачами. Проте західноафриканська піджин-англійська все ж не стала універсальною мовою цього регіону, бо на різних плантаціях були раби з різних регіонів Африки і тому процес *мовотворення* ніколи не припинявся. В результаті на основі західноафриканської піджин-англійської й виникла велика карибська гілка креольських мов, супрадialeктів, діалектів та субдіалектів. Наприклад, західно-карибська креольська група або кластер, північно-східно-карибська креольська група, яка поділяється на східно-карибський креольський кластер та північно-карибський креольський кластер.

До західно-карибського креольського кластеру належать белізьке наріччя, нікарагуанське наріччя, ямайське наріччя (до якого належить також панамський діалект з рядом субдіалектів) та декілька інших наріччя.

До східно-карибського креольського кластеру належать північно-мало-антільське наріччя зі своїми діалектами, південно-мало-антільське наріччя зі своїми діалектами та гайанське наріччя (або гайанський креол).

Північно-карибський креольський кластер цікавий не тільки багамським наріччям, але мовою галла з прибережних районів північної Флориди, Джорджії, Південної Кароліни (США), мова окремого субетносу афроамериканців, які походять від

біглих рабів і залишили в своїй мові багату лексику величезної кількості мов Західної і Центральної Африки та афро-семінольським наріччям у Флориді (мова чорних семінолів: біглих рабів, які були близькими до галла, але змішалися з індіанцями семінолами), їх мова складається на основі англійської і включає в себе як африканську, так і семінольську лексику (семіноли, в свою чергу, розмовляли двома мускозькими мовами: крикською та мікасукі).

Згідно з дослідженнями афроамериканського лінгвіста Лоренсо Дау Тернера (1890 – 1972) мова галла інкорпоровала в себе мови багатьох західно-африканських мов нігеро-конголезьського походження, включаючи мови волоф (якою розмовляють в Сенегалі), малінке і бамбара (якими розмовляють в Гвінеї), мандінка (якою розмовляють в Гвінеї і Сенегалі), фула (якою розмовляють в Сенегалі, Гамбії та Гвінеї), менде (якою розмовляють в С'єрра-Леоне), вай (якою розмовляють в Ліберії), тві і фанте (якими розмовляють в Гані), га та еве (якими розмовляють в Того), фон (якою розмовляють в Беніні), йоруба, ігбо, ібібіо та ефік (якими розмовляють в Нігерії), конго, умбунду та кімбунду (якими розмовляють в Анголі) [5, р. 138-139].

Як бачимо, в процесі формування мови галла відбувалася масштабна лінгвоміксація, тобто змішування в одній мові багатьох різних мов.

Мови галла та афро-семінольська довгий час, поки їх носії не почали переходити на афроамериканську англійську, були фактично антикреолами, бо в випадку галла суперстратом була не англійська мова, а африканські мови, а в випадку афро-семінольської мови африканські та семінольські мови.

Сучасна декреолізація цих двох антикреолів майже завершилась через абсорбцію суперстратів (семінольських та африканських мов) англійським адстратом.

Окремо стоять креольські мови Сурінаму, сформовані на англійській основі: ндіюка (аукана та квінті), сранан-тонго та сарамаккан. Це мови марунів: біглих рабів або «лісових негрів», що склалися на основі англійської мови, мов африканських народів, індіанських народів, а також під впливом португальської, французької та нідерландської мов.

Як бачимо великий процес європейської колонізації територій Африки, Нового Світу та Азії призвів до появи світової системи піджинів та креолів на основі португальської, іспанської, голландської, англійської, французької (пізніше сюди підключилася ще й німецька). Це явище можна назвати піджин-креольською світ-системою, в якій мови колонізованих народів, потрапили в залежне становище, тобто стали низько-статусними мовами, що потягнуло за собою пошук способів підвищення власного статусу їх носіями.

Цей період великого змішування мов можна

назвати періодом майже всесвітньої мовної амальгамації та паралельного утворення великої множини нових мов та їх ієрархізації в світовому масштабі.

В цьому процесі європейські мови виконували декілька латентних, але визначальних функцій:

– *по-перше*, – функцію самозбереження, тобто, виступаючи в ролі мов лексифікаторів в своїй основі вони залишалися завжди автентичними;

– *по-друге*, – функцію соціальної структуризації, бо, залишаючись завжди високостатусними, вони ставали фактором ієрархізації як контактних та місцевих мов, так і їх носіїв;

– *по-третє*, – категоріальну функцію, бо виступаючи в ролі мов лексифікаторів, вони поступово перебирали на себе і функцію когніфікації повсякденної поведінки людей<sup>13</sup>,

Всі ці функції в якості рудименту, зберігаються в назвах практично усієї множини піджинів та креолів.

Для прикладу здійснимо логіко-епістемологічний аналіз піджин-англійської мови, яка:

– демонструє статусну зверхність англійської над усією кількістю мов, з якими вона змішувалася;

– історично має рабовласницьке коріння і в своїй соціолінгвістичній лексиці несе значні рудименти рабовласницької конотації;

– увійшла в наукову, а отже й нібито точно вивірену термінологію;

– навантажена відповідною категоріальною функцією, а отже й визначає не лише повсякденну поведінку носіїв піджинів та креольських мов, а й мовну поведінку науковців в науці, зокрема спосіб власне наукового осмислення складних мовних процесів та їх термінологічно виражену мовну поведінку, багато в чому неокolonіальну в своїй основі. А це, в свою чергу, відповідним чином позначається на всій множині соціальних наук.

Все це складає проблему, яка в соціології мови та в соціолінгвістиці отримала назву мовного імперіалізму, який виявляється не лише на повсякденних практиках суспільного життя, а й вкорінений в наукову методологію, в її логіко-гносеологічну та категоріальну структуру.

Загалом можна сказати так, що креолізація піджину – це процес, який включає в себе як мінімум три складові: лінгвістичну, соціолінгвістичну і власне соціальну.

*Лінгвістичною складовою* тут є те, що відбувається процес становлення нової мовної форми – піджинної, тобто змішаної за своїм походженням.

*Соціолінгвістичною складовою* є те, що означений піджин, завдяки своїй нативізації набуває статусу креолу, бо здобуває свого постійного носія.

Власне *соціальною складовою* є те, що дана креольська мова набуває ще й соціального статусу, бо завдяки тому, що вона набуває свого постійного

<sup>13</sup> Функція когніфікації (наділення смислами) людських дій загалом і повсякденної поведінки, зокрема, завжди належала категоріям логіки, вбудованих в мисленеві та мовні структури. У випадку ж запозичення іншомовної

лексики з необхідністю відбувається й запозичення іншомовної категоріальної системи, завдяки чому змінюються й заснована на відчуттях система світобачення та заснована на логіці соціального мислення система світорозуміння.

носія, яким є нова мовна група з власним соціальним статусом, тобто з власним місцем в соціальній структурі змішаного суспільства, в якому спостерігається нездоланна дистанція між місцевим населенням та прийшлими людьми. Ядро даної мовної групи складають креоли, які й опосередковують комунікації між першими двома групами, завдяки своїм специфічним мовним можливостям.

Як бачимо, питання логіки і, відповідно, логічних категорій та їх логіко-гносеологічних і соціальних функцій не таке просте. І намагання розглядати їх у відриві від тих соціально-історичних умов, в яких вони виникали, є намаганням перетворити наукову позицію в суто ідеологічну. Тому не дивно, що в сучасній соціолінгвістичній термінології, як ми вище бачили, зберігаються рудименти мовного колоніалізму та відповідної йому системи логічних категорій. Проте, хоча дослідники далеко не завжди замовчують факт самої так званої «європейської експансії» та дійсний соціальний статус того ж, скажімо, креолу, (див., наприклад, в книзі Вівеки Велупіллай «Піджини, креольські та змішані мови» розділи під назвою: «Європейська експансія» та «Соціальний статус креольських мов» [6]), проте далеко не завжди досліджують вплив самої означеної експансії на формування понятійно-категоріального апарату соціолінгвістики та соціології мови.

Ми ж намагаємося показати:

– *по-перше*, – що в ході процесу піджинізації усі контактні мови задіяні в однаковій мірі, незважаючи ані на розбіжності в соціальних статусах їх носіїв, ані на розбіжності в соціальних статусах самих мов;

– *по-друге*, – що в означеній міжмовній комунікації існує два визначальних моменти і досить суперечливих моменти, на які дослідники допоки не звернули увагу, а саме:

а) у тій мірі, в якій мова прийшлих людей була вищою за своїм соціальним статусом, її лексика ставала базовою в формуванні піджини (суперстратом);

б) у тій мірі, в якій мислення аборигенних народів формувалося в ході їх повсякденного життя, а отже й на базі категорій власних культур (базової для них системи понять про оточуючу їх світобудову; базову символічно-знакову систему; базову лексику тощо), то визначальним моментом в процесі формування піджини ставала логіка їх соціального мислення<sup>14</sup>, знята в формі граматичної організації їх повсякденного мовлення (адстратом).

Іншими словами, лексика змінювалася переважно методом запозичень, але накладалася вона на вкорінену в аборигенну культуру логіку мислення.

Робимо висновок: піджин, заснований на запозиченій лексиці, але на базовій для тубільців логіці мислення, не може вважатися виключно, наприклад, англомовним. Скажімо, хоча англійська тут дійсно є мовою лексифікатором (lexifier), то місцеві мови треба було б віднести до мов, які можна назвати мовами когніфікаторами (cognifier), тобто мовами, за допомогою яких ми здійснюємо логічні операції, а отже й які зумовлюють наше повсякденне мислення та повсякденну поведінку.

Скажімо, піджин, позначений як західноафриканський піджин-англійський, позначений некоректно, бо в цій назві акцентовано увагу лише на англійській мові і замовчано мови, з якими вона змішувалася. Вказівка ж на регіон світу, в якому таке змішування відбувалося, не є вказівкою на відповідні мови, хоча мовчазно натякає на їх меншу статусність.

Така ситуація зумовлювалася багато в чому ще й тим, що дослідниками піджинів були європейці, яких мало турбувала мова місцевих народів<sup>15</sup>.

Показовим тут є й поняття *цільової мови* або мови, яку, як вважається є бажання вивчити, бо на те є певні причини. А як насправді визначається іноземна мова, яка стає лексифікатором для піджини або креольської мови? Читаємо: «Піджин і креольська мови виникають переважно не тому, що є бажання вивчити якусь іншу мову, а потребою в спілкуванні» [3, р. 310-311].

Це ще один приклад латентного імперського визначення, бо лише *бажання* або *потреба в спілкуванні* і є дійсним соціально-психологічним фактором вибору цільової мови.

Так от, у супереч даному визначенню, піджини і креоли виникають не у згоді з бажанням у спілкуванні, тобто не у згоді з бажанням вивчити другу мову, а у згоді з потребою в пошуку способів отримання більш високого соціального статусу в соціальній та мовній ситуаціях, що склалися завдяки прийшлим людям.

Бажання чи потреба в спілкуванні – це фактор пошуку найбільш досконалих способів взаємного соціального розвитку, а пошук способів підвищення соціального статусу – дещо інше. Це показник пристосувальницької поведінки, яка чітко вписується в теорію недосконалого навчання (imperfect learning theory) Джефа Сігела, розвинутої Пітером Мюскеном та Норвалом Смітом в теорію недосконалого навчання другій мові (imperfect second

<sup>14</sup> Питання логіки соціального мислення ретельно описано в книзі Ніколаєнко В.Л., Ніколаєнко Л.Г., Яковенко Ю.І. «Соціологіка мислення Толкотта Парсонса» [7]. В ній показано, що розробка правил мислення в межах тієї чи іншої соціології вимагає виникнення особливого роду теорії пізнання, що отримала назву соціальної епістемології і що соціологіка може розвиватися в двох взаємовиключних за своїми соціальними смислами варіантах: по-перше, – відповідно до об'єктивної логіки суспільно-історичного розвитку людства, де критерієм істини є суспільно-історична практика, зокрема, критерій

часу, що ніколи не припиняється; по-друге, – у варіанті, що відхиляється від об'єктивної логіки суспільно-історичного розвитку людства, де критерієм істини є безліч практик, орієнтованих на тимчасовий практичний ефект (успіх, зокрема прибуток).

<sup>15</sup> Може тому дехто з авторів користуються іншими способами визначення піджинів та креольських мов. Наприклад, меланезійський піджин або гавайська креольська мова тощо. Щоправда іноді гавайську креольську позначають як гавайську креольську англійську.

language learning theory) [8, p. 190].

Між іншим, Сігел теж не відрізняє цільову мову від мови лексифікатора, бо відносить їх до однієї й тієї ж категорії мов, які поділяє на дві категорії: досконалі і недосконалі (perfective category та imperfective category).

Ми ж намагаємося довести, що цільова мова завжди виступає в ролі лексифікатора, але далеко не завжди мова лексифікатор є цільовою мовою. Піджини і креоли, у свою чергу, – це мови, які утворюються саме в другому випадку і саме тому, що немає мети вчити другу мову, але є бажання підвищити статус найлегшим шляхом: методом змішування мов. Отже, піджинізація – не не «процес недосконалого вивчення другої мови з лексифікатором в якості другої мови», як дехто вважає [9, p. 79], що є досить спрощеним розумінням даного процесу, редукованим до виключно лінгвістичної складової. Це процес практичної міжмовної комунікації, в якій приймають участь різностатусні люди і результатом якої є спочатку піджин, а у разі його тривалості – креол.

Тобто, піджин на шляху піджинізації є першим кроком, а креольська мова, відповідно, другим, адже креольська мова – це піджин, у якого з'являється свій носій – доволі стійка група людей, яка виокремилася з місцевого населення, хоча може включати в себе й осіб змішаної раси.

Отже піджинізація це не лише явище мовного порядку, а й соціального. Проте якщо його розглядати через призму категорії протяжності, тобто в часі, – воно вже сприймається як процес, який має свої етапи. А тоді це вже не питання перфективу чи імперфективу (досконалості чи недосконалості), а питання завершеності чи незавершеності, адже піджин – це незавершений креол або незавершена креолізація, тобто незавершений процес поступового виокремлення відповідної мовної спільноти, а отже й певної деформації наявної соціальної структури колонізованого суспільства, що відбувається під впливом тривалої комунікації з прийшлими людьми.

Як розуміємо, незавершеність і недосконалість – категорії не одного й того самого порядку адже недосконалість – це скоріш категорії морально-етичного порядку. Моральність тут означає характеристику практик комунікацій, здійснюваних, наприклад, між колонізованими народами та колонізаторами, а етичність – спосіб осмислення означених практик вченими, що дозволяють собі незавершену креолізацію відносити до категорії недосконалого інтелекту аборигенних народів, неспроможних засвоїти мову колонізаторів. Можна сказати й так, що етичність в даному контексті – синонім науковості як соціально-епістемологічного принципу. І навпаки.

Проте не має значення, маємо ми справу з незавершеною чи завершеною креолізацією, бо має значення лише те, що в ході процесу піджинізації відбувається процес переплетення та паралельного спрощення двох (а не лише англійської, португальської чи ще якої) або більшої кількості мов. Зрозуміло, що більш статусна мова в цьому процесі

домінує, адже піджинізація все ж є ще й процесом, як вище відмічалось, пошуку способів підвищення соціального статусу, потреба в чому, завдяки домінуванню прийшлих людей, виникає спочатку у значної частини корінних народів, а потім ще й у людей з категорії змішаної раси, які автоматично займають проміжну позицію в описуваній тут соціальній дистанції і які стають креолами вже не лише за мовною, а й за расовою та соціально-статусною ознаками.

Підводячи проміжний підсумок, можна сказати, що в щойно наведеному визначенні цільової мови не важко углядіти велику понятійну плутанину, яка свідчить про значні логічні проблеми в сучасній соціолінгвістичній та соціологічній науках про мову.

Наприклад, треба говорити:

– *по-перше*, не про *потребу в спілкуванні* між різномовними людьми, які при цьому є носіями різностатусних мов, а про *потребу в здоланні соціальної дистанції* з одного боку, і *потребу в збереженні означеної дистанції* – з іншого, в чому спроби пошуку *спільної мови* ніколи не завершуються успіхом;

– *по-друге*, – не про *спілкування*, яке, як правило, розбудовується з огляду на двосторонню потребу в здоланні означеної дистанції, а про *прагматично орієнтовану вербальну комунікацію*, яка зазвичай розбудовується методом переплетень та спрощення, що не є методом пошуку спільної мови, потрібної для формування єдиної мовної спільноти.

Отже фактично йдеться не про потребу в спілкуванні, а про потребу в подоланні расових сегрегацій, дискримінації та експлуатації.

Отже, така вербальна комунікація насправді соціально диференційована, а тому в ній домінує тенденція до постійного відновлення вище вказаної соціальної дистанції, яка завдяки цьому стає нездолоюваною.

Тож чи дивно, що навіть в назвах піджинів та креольських мов наголошується на домінуванні однієї мови над іншою, а не на їх взаємному переплетенні. Отже словосполучення типу піджин англійської, піджин португальської і таке інше насправді не мають статусу наукових понять, бо в них немає вказівки на мови шляхом переплетення з якими цей піджин склався. Вказівка ж на регіон світу, в якому він функціонує, не є вказівкою на те, що місцеві народи були позитивно вмотивовані потребами у відповідному *спілкуванні*, а отже й мали бажання вивчити другу мову.

Тут ще раз наголосимо на тому, що при формуванні піджинів ми маємо справу не з *спілкуванням* в його висхідному значенні, тобто не з добровільними контактами між носіями різних мов (хоча самі мови можна назвати контактними), а з соціально диференційованими комунікаціями між різностатусними людьми, завдяки чому добровільного бажання вивчити другу мову ні у кого не виникає.

Піджин – функція соціальної нерівності, а не результат цілеспрямованого навчання, орієнтованого на взаємне порозуміння. Тому не дивно, що

навколо понять піджину та піджинізації вибудовується величезна низка похідних понять, за допомогою яких розкривається як їх логіко-лінгвістичний смисл, так і соціальний. При чому їх соціальна конотація виявляється в ході повсякденного взаємного ставлення між різномовними і водночас різностатусними групами людей, де панує відповідна логіка негативності (спостерігається певна перманентна напруга у їх взаємному ставленні).

При цьому:

– *низькостатусні мови* спочатку піджинізуються методом фонетичних та лексичних запозичень з більш статусних мов, бо їх носії потребують статусного самовизначення, завдяки чому можуть набувати вкрай незвичних форм;

– *більш статусні мови* залишаються автентичними, адже їх носії якщо й потребують відповідної реакції на менш статусні мови, але не з огляду на потребу в статусному самовизначенні, а лише з огляду на мовну ситуацію, що склалася;

– *формується піджин*, завдяки якому й стають можливими або нестійкі мовні контакти, або ж доволі стійкі мовні комунікації.

Для більшої зрозумілості зауважимо, що соціолінгвісти та соціологи для опису подібних мовних та соціальних ситуацій часто поряд з поняттям *комунікації* користуються ще й поняттям *взаємодії* (*інтерації*) як ніби синонімічними. Уточнимо: в слові *взаємодія* перша частина слова вказує на взаємність, чого, насправді, тут не існує (точніше, якщо і існує, то негативна), бо, якщо в таких ситуаціях носії більш статусної мови й запозичують що-небудь з менш статусної, то:

– *по-перше*, – це не є правилом;

– *по-друге*, – відбувається переважно у вигляді жаргонізму, вульгаризму, а то й виразного експлетиву, в якому натякається на недолугість та нікчемність місцевого мовлення.

Правилом є якраз зворотне: запозиченнями відрізняється менш статусна мова і саме завдяки цьому спочатку формується протопіджин, потім піджин і, насамкінець, креольська мова вже як нативізована (стала сприйматися як «рідна»), носієм якої є нова (нетрадиційна) мовна група (нерідко, як ми вже знаємо, расово або етнічно змішана), що сформувалася саме завдяки означеним запозиченням.

Наприклад, ямайський патуа або ямайська креольська мова патва (/ˈpætwaː/) склалася в процесі піджинізації західноафриканської мови акан методом запозичень елементів мов рабовласників, серед яких були три діалектні різновиди англійської, а саме британська англійська, шотландська англійська та гіберо-англійська, а згодом сюди додалися ще й португальська, ірландська, хінді, німецька та китайська. Патва й донині скрізь, де вона зустрічається, сприймається як низькостатусна, а отже й не престижна. І це при тому, що формування креольської мови відноситься науковцями до категорії депіджинізації, тобто виходом за межі піджину з відповідним набуттям специфічного мовного статусу.

Тож робимо висновок про те, що *протопіджин* – це початок складного процесу:

– *лінгвістичної редукції* або вибору з двох контактних мов найбільш функціонально значущих елементів з огляду на потребу налагодження мовного контакту з більш статусними групами людей (хоча сама така потреба функціонально залежна від соціальної ситуації, що склалася, та відповідній їй мовній ситуації);

– *спрощення* мовного багатства, властивого обом мовам, а саме звільнення від усього, що тепер набуває статусу надлишкового в означених ситуаціях, бо ускладнює можливість встановлення тривалих комунікацій між різностатусними людьми;

– *перенесення (інтерференція)* фонетичних, лексичних, граматичних та інших властивостей рідної мови на нерідну мову і так далі.

Тож чи дивно, як зазначено в книзі Джеймса Тенло, Нобуко Адачі та Зденека Зальцмана «Мова, культура та суспільство», що завдяки тому, що на етапі формування будь-якого препіджину або протопіджину застосовуються однієї ті ж методи мовотворення, усі «географічно відокремлені піджини є надзвичайно схожими — настільки, що деякі вчені стверджують, що за своєю базовою структурою всі сучасні та недавні піджини цілком можуть повертатися до деяких таких протопіджинів, як Sabir, оригінального lingua franca, середньовічного піджину, заснованого на романських мовах і використовуваного в середземноморських портах до початку минулого століття» [10, р. 187].

Але ж *соціальний контекст* переходу від препіджину до піджину, а потім і до креольської мови полягає не в тому, що виникає нова мова як мова комунікації між різностатусними людьми. Зовсім ні! Креольська мова – це мова подвійної соціальної сепарації:

– відокремлення групи людей переважно від носіїв рідної мови і її поступовий перехід на своєрідне іншомовлення;

– змішування означеної групи з представниками змішаних рас, тобто креолами за своїм соціальним походженням;

– становлення та легітимація нової соціальної структури колонізованого суспільства, в якому утворилася іншомовна група з мовою ніби й схожою з рідною, але нерідною;

– ізоляція означеної групи від носіїв бувшої рідної мови, бо потреба в підвищенні власного групового статусу перетворює її в своєрідну групу тиску тощо.

Щодо власне *лінгвістичного контексту*, то для початку в ньому можна виокремити три складові:

– *явну синтаксичну*, де піджинізоване речення, як і звичайне, виконує функцію складової мови піджину, бо орієнтоване на встановлення семантичного зв'язку з іншими словами в відповідних реченнях, бо знаходить в цих словах потрібну *для нього* граматичну складову;

– *латентну соціально-лінгвістичну*, бо піджин формується саме в ситуаціях контакту між

різностатусними людьми, завдяки чому статус кожного позначається й на статусі його мови;

– *латентну семантичну*, яка у свою чергу розкладається ще на дві складові:

а) *власне семантичну*, завдяки якій навіть трансформоване слово стає складовою певної семантичної системи;

б) *соціально-семантичну*, яка тут виконує дві власне соціальні функції:

– *функцію соціальної ізоляції між контактами на рівні смислів, здійснювану засобами мови піджини*;

– *соціально-практичну функцію*, бо, незважаючи на ізольоване існування різностатусних людей, вони змушені вступати в перманентні контакти, а отже й шукати способи хоча й тимчасового, але взаємного порозуміння.

Проте це лише попередній аналіз логіко-смислової структури піджини, який, як нам здається, значно складніший. При цьому не забуваємо, що піджин – це перехідна мова, – мова переходу від природної або традиційної до креольської.

Ми ж, аналізуючи соціальні фактори формування піджинів та креольських мов, не схильні вживати поняття взаємодії, на яке спираються і соціолінгвісти, і соціологи мови. Взаємодії – це скоріш практики відносин між рівними в соціальному плані людьми. А піджини та креольські мови є результатом впливів та комунікацій між різностатусними людьми. З огляду на це можна сказати, що піджин – це мовленеві практики набуття досвіду комунікації з носіями більш статусних мов, здійснювані (практики) методом проб та помилок. Отже, це не результат досвіду мовлення більш статусною мовою, для чого потрібна спеціальна система навчання, а тривалий і кропіткий пошук в першу чергу фонетичних та лексичних засобів виразу смислів, які могли б бути зрозумілими іншомовним людям, завдяки чому можна буде встановлювати довготривалі контакти, тобто не власне відносини, а доволі не стійкі зв'язки, які в будь-який момент можуть бути розірвані.

І зовсім показовим є поняття декреолізації (decreolization). Воно не означає повернення креолів до вихідного мовлення, що колись було для їх дідів та прадідів рідним. Декреолізація:

– *в її лінгвістичному смислі* означає певну міру звільнення їх креольського мовлення «від неєвропейських рис та заміну їх європейськими або такими, що вважаються європейськими» [11, р. 9];

– *в її соціальному смислі*, на що не звертають уваги західні дослідники, означає перехід від повної креолізації певної групи людей, яку (креолізацію) можна віднести до категорії досить специфічної мовної соціалізації, в якій визначальну роль відіграють мовні засоби, тобто міжмовна комунікація, здійснювана між різностатусними людьми як носіями різностатусних мов.

При чому, декреолізація не означає зняття соціальних нерівностей, навпаки, вона їх легітимізує методом уявного очищення креольської мови від власне креольських рис, які тепер відносяться до категорії рудиментарних.

І Холм це підтверджує, стверджуючи, що «процес декреолізації може привести до утворення континууму варіативів, від самих дальніх від суперстрату (базилект) до самих близьких (акролект), с мезолектальними або проміжними варіативами між ними». При чому, в результаті декреолізації «через декілька поколінь деякі варіативи втрачають все, окрім деяких залишків своїх креольських особливостей (тих, які не зустрічаються в суперстраті). В результаті ж виникають посткреольські варіативи, такі як (згідно з думкою декого) афроамериканський розмовний англійський або бразильський розмовний португальський» [11, р. 10].

Отже відбувається перехід, наприклад від креольської мови на базі англійської до «недосконалого» варіанту англійської (Bad English, скажімо, Ebonics або Black English, якщо користуватись старою расистською термінологією), якщо ж користуватись расово нейтральною термінологією, то вважається, що сучасна афроамериканська розмовна англійська є декреолізованою формою рабської креольської мови, тобто пост-креол.

### *Що можна сказати у підсумку?*

Посткреольські способи мовлення більше, ніж піджини та креоли, наближені до мов лексифікаторів. Але ж соціальна дистанція, яку за їх допомогою їх носії намагалися здолати, так і залишилася нездоланою. Проте ця дистанція стала більш легітимною. Вони хотіли підвищити власний соціальний статус, але отримали лише статус креолів – проміжної соціальної групи. Вони намагалися здолати міжмовні бар'єри, але розбудували відразу два:

– *перший* – між носіями тієї мови, яка могла бути їм рідною і які не вважають піджин, а тим більше креол чи посткреол *своєю* мовою;

– *другий* – між носіями мови лексифікатору, які теж не вважають ані піджин, а тим більше креол чи посткреол *своєю* мовою.

Насамкінець треба зазначити, що, якщо креольський спосіб мовлення ще несе у собі старі мисленеві категорії, які продовжують виконувати функцію когніфікації повсякденної поведінки, то вже посткреольський спосіб мовлення, відрізняється тим, що домінуюча в ньому лексика, запозичена з мови лексифікатора, повертає собі й властиву їй функцію когніфікації. Завдяки цьому тепер повсякденна поведінка креолів як соціальної групи починає багато в чому бути схожою з поведінкою представників так званого середнього класу, який за своїм соціальним статусом не відноситься ані до так званих соціальних низів, ані до так званих соціальних верхів.

При чому, він в своїй соціально визначеній свідомості (свідомості, визначеній його проміжним соціальним статусом) немовби стоїть на роздоріжжі, адже:

– однозначно не відносить себе до соціальних низів;

– намагається шукати способи інтеграції в соціальні верхи;

– постійно натикається на бар'єри, завдяки яким в соціальні верхи йому закрито доступ... І так

далі до нескінченості.

Насамкінець треба зазначити, що піджини та креольські мови – не є результатом потягу до спілкування між різномовними людьми. Це результати:

- штучно створених соціальних нерівностей, що виникали в ситуаціях колонізації життєвого простору корінних народів;
- змушеної мовної комунікації між різностанусними людьми;
- соціальних дистанцій, утворених фактором колонізації;
- намаганням здолати означені дистанції і так далі, і так далі.

Щось подібне відбувається і в соціальній свідомості носіїв посткреольських мов, бо:

- за соціальною ознакою – це специфічна соціальна група з власним соціальним статусом, а отже й соціальними функціями;
- за соціолінгвістичною ознакою – це специфічна мовна група, з властивим їй способом мовлення, наближеним до мови лексифікатора.

Особливим питанням є питання антикреолізації або повернення до рідної мови, що дорівнює процесу мовної деколонізації. Але цей процес допоки залишається поза увагою дослідників.

І ще треба додати, що сучасні штучно створені іммігрантські потоки багато в чому нагадують своєрідну «колонізацію» Європи. Вони вже доволі негативно позначаються на соціальних структурах європейських країн, в яких виникає численна множина нетрадиційних мовних спільнот, а отже й незвичних мовних ситуацій, спроможних викликати нову хвилю не просто піджинізованого, а поліпіджинізованого «мовотворення» вже на європейській території. А це, в свою чергу, загрожує відповідними цьому процесу структурними напруженнями.

#### Список літератури:

1. Ніколаєнко В.Л., Ніколаєнко С.Л., Деркач Н.В. Соціальні трансформації як фактор піджинізації та креолізації традиційних мов. *Norwegian Journal of development of the International Science*. – №104. Oslo, Norway; 2023. – pp. 61-70. URL: [https://www.nor-ijournal.com/wp-content/uploads/2023/03/NJD\\_104.pdf](https://www.nor-ijournal.com/wp-content/uploads/2023/03/NJD_104.pdf)
2. Trudgill P. *A Glossary of Sociolinguistics*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2003.
3. Swann J., Deumert A., Lillis Th. and Mesthrie R. *A Dictionary of Sociolinguistics*, Edinburgh: Edinburgh University Press. 2004.
4. Huber M. *Ghanaian Pidgin English in its West African Context: A Sociohistorical and Structural Analysis*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1999.
5. Cross W., Crawford E. *Gullah culture in America*, Durham: Blair, 2022.
6. Velupillai V. *Pidgins, Creoles and Mixed Languages*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2015.
7. Ніколаєнко В.Л., Ніколаєнко Л.Г., Яковенко Ю.І. Соціологіка мислення Толкотта Парсонса: монографія, Київ: ПП «ПФ «Фоліант», 2021.
8. Siegel J. *Pidgins/Creoles, and Second Language Acquisition* / Kouwenberg S., Singler J. V. (editors). *The Handbook of Pidgin and Creole Studies*, Chichester: Blackwell Publishing Ltd, 2008, pp. 189 – 218.
9. Sebba M. *Contact Languages. Pidgins and Creoles*, New York: ST. Martin's Press, 1997.
10. Tanlaw J., Adachi N., Salzman Z. *Language, Culture, and Society*, New York, London: Routledge Taylor & Francis Group, 2018.
11. Holm J. *An Introduction to Pidgins and Creoles*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.